

Hodowla owiec w aspekcie ekologicznym

Paweł Paraponiak

*Instytut Zootechniki – Państwowy Instytut Badawczy,
Dział Technologii, Ekologii i Ekonomiki Produkcji Zwierzęcej,
32-083 Balice k. Krakowa*

Drogą do zwiększenia efektywności hodowli owiec w Polsce jest wdrożenie niskonakładowych metod produkcji.

Poprzez promocję owczarstwa ekolo-

gicznego w oparciu o efektywne wykorzystanie trwałych użytków zielonych można obniżyć koszty produkcji, a w szczególności koszty pasz.

Tryki rasy wrzosówka – owczarnia Instytutu Zootechniki - Państwowego Instytutu Badawczego w Aleksandrowicach (fot. P. Paraponiak)

Wrzosówka rams – sheep farm of the National Research Institute of Animal Production in Aleksandrowice (photo P. Paraponiak)

Duża koncentracja pogłowia, charakteryzująca przemysłowe technologie produkcji zwierzęcej stwarza problemy z utylizacją odchodów,

powoduje zatrucie powietrza amoniakiem, siarkowodorem i metanem oraz wywołuje problemy zdrowotne u słoczonych i zestresowa-

nych zwierząt. Podatność takich zwierząt na epizootycę implikuje konieczność stosowania środków farmaceutycznych, co prowadzi do wzrostu kosztów produkcji, a przy nie zachowaniu odpowiedniego okresu ich karencji – ma wpływ na jakość uzyskiwanych produktów.

Ekologiczna produkcja stanowi działalność ściśle związaną z ziemią. W gospodarstwie podtrzymywany jest układ wzajemnych zależności pomiędzy glebą i roślinami, roślinami i zwierzętami oraz zwierzętami i glebą. Ze względu na stopień rozwoju, profil oraz metody produkcji owczarstwo w Polsce jest szczególnie predysponowane do prowadzenia takiej działalności.

Gospodarstwo konwencjonalne, które producent zamierza przekształcić w ekologiczne, musi spełniać pewne wymogi dotyczące jego lokalizacji, co ma zabezpieczyć je przed bezpośrednim wpływem szkodliwych oddziaływań z otoczenia. Gospodarstwo powinno być zlokalizowane w regionie uznawanym za nie zanieczyszczony, w znacznej odległości od uciążliwego dla środowiska przemysłu (huty, kopalnie, elektrownie itp.), wysokoprodukcyjnych ferm przemysłowych (co ma wykluczyć ryzyko wpływu gnojowicy i wysokiego nawożenia mineralnego na lokalne wody), skażonych cieków wodnych i dróg o dużym natężeniu ruchu. Woda wykorzystywana w gospodarstwie powinna spełniać warunki norm pod względem chemicznym i mikrobiologicznym, podobnie jak ma to miejsce w przypadku zawartości metali ciężkich w glebie.

Kluczowym aspektem sprawnego funkcjonowania hodowli ekologicznej jest dokonanie właściwego wyboru zwierząt. Owce powinny odznaczać się zdolnością do adaptacji w nowych warunkach, witalnością i odpornością na choroby. Niebagatelną rolę odgrywa dobre przystosowanie do warunków hodowli ekstensywnej, a więc przy mniejszej o około 20% koncentracji składników pokarmowych. Najbardziej odpowiednie są owce posiadające wełnę mieszaną, grubą, stanowiącą dobrą izolację przed niekorzystnymi warunkami w chowie pastwiskowym. Wełna taka posiada dobre parametry termoizolacyjne, równocześnie stanowiąc barierę dla wody – umożliwia jej szybkie spływanie i wysychanie.

Zwierzęta introdukowane muszą pochodzić z gospodarstwa ekologicznego, a jagnięta od czasu odsadzenia muszą być hodowane zgodnie z zasadami rolnictwa ekologicznego. Do stada

można wprowadzić maciorki z gospodarstw nie ekologicznych w ilości nie przekraczającej 20% stanu własnego stada. Za zgodą jednostki certyfikującej wartość ta może zostać zwiększona do 40% w przypadku, gdy producent w znaczący sposób poszerza gospodarstwo, podjął decyzję o zmianie rasy zwierząt lub planuje rozwój nowej produkcji.

Wieloletnia selekcja większości występujących w Polsce ras owiec pod kątem użyteczności wełnistej doprowadziła do optymalizacji ich okrywy zgodnie z wymogami przemysłu włókienniczego – runo delikatne i zwarte. Niestety ten proces w sposób niekorzystny wpłynął na walory ochronne okrywy włosowej, odgrywającej bardzo istotną rolę w pastwiskowym chowie owiec. Ponadto, powszechne prowadzenie chowu alkierzowego i zgodnej z trendami końca XX wieku intensyfikacji żywienia w oparciu o mieszanki treściwe spowodowały, że znaczna część rodzimego pogłowia owiec, co w szczególności dotyczy wysoko produkcyjnych, wymagających ras mięsnych, nie jest predysponowana do ekologicznego, pastwiskowego chowu.

Niezwykle cenny materiał w gospodarstwie ekologicznym stanowią natomiast owce ras zachowawczych. Z uwagi na mniejszą produktywność, jaką wykazują w warunkach intensywnej produkcji żywca rzeźnego, a wcześniej produkcji jak najlepszej – patrząc od strony zapotrzebowania rynku – wełny, nie były wykorzystywane na większą skalę. Są to cenne rasy wytworzone w określonym regionie, doskonale przystosowane do lokalnych warunków środowiskowych, o znacznej odporności na choroby i dobrym wykorzystaniu paszy. Odznaczają się ponadto specyficznymi cechami użytkowymi i unikatowym genotypem.

Program Ochrony Zasobów Genetycznych Zwierząt Gospodarskich obejmuje 11 lokalnych ras owiec. W większości przypadków liczebności poszczególnych populacji kształtują się na poziomie około 200 sztuk (np. owca rasy świniarka, owca olkuska czy uhruska), co może stanowić realną przeszkodę w nabyciu materiału hodowlanego na potrzeby gospodarstwa ekologicznego.

Najliczniejszą rasą owiec objętą Programem jest wrzosówka, owca w typie kożuchowoplennym. Bardzo łatwo przystosowuje się do zróżnicowanych warunków klimatyczno-środo-

wiskowych, jest mało wymagająca pod względem warunków chowu i żywienia. Charakteryzuje się dużą witalnością i odpornością na choroby. Jest rasą wczesnie dojrzewającą płciowo (około 7. miesiąca życia) i asezonalną. Przy jednym wykocie w roku jej średnia plenność jest wysoka i wynosi 140-200%, a przy dwóch wykotach w roku osiąga niekiedy poziom 280%.

Skala i stopień intensywności produkcji w gospodarstwie ekologicznym limitowane są wielkością posiadanego areалу użytków rolniczych. Wiąże się to bezpośrednio z normatywnymi wprowadzonymi przez tzw. Dyrektywę azotanową UE i wielkością 170 kg azotu, jaką można wprowadzić do gleby w ciągu roku bez ryzyka zagrożenia dla środowiska. Maksymalna liczebność owiec przypadająca na 1 ha i odpowiadająca wspomnianej wartości wynosi 13,3 szt. Teoretycznie możliwe jest zastosowanie wyższej obsady, ale należy dysponować wtedy umową z innym gospodarstwem ekologicznym na zagospodarowanie ponadnormatywnej ilości obornika.

W gospodarstwie ekologicznym należy dążyć do tego, by proces produkcyjny w jak największym stopniu przebiegał na pastwisku. Tym niemniej, w celu realizacji pełnego cyklu produkcyjnego konieczna jest odpowiednia infrastruktura obejmująca budynki owczarni, paszarnię, wiaty, koszary, okólniki i drogi dojazdowe. Podłoga w owczarni powinna zapewniać zwierzętom dobrostan w zakresie poruszania się i wypoczynku. Tym samym powinna ona być sucha, nie śliska i odznaczać się dobrą izolacyjnością termiczną. Głęboka ściółka jest z punktu widzenia zoohigieny i dobrostanu zwierząt bardziej korzystna, gdyż zapewnia zwierzętom komfort termiczny i lepsze warunki mikroklimatyczne. Dlatego też zalecana jest w ekologicznym utrzymaniu owiec. W przypadku, gdy producent zdecyduje się na wykorzystanie podłóg rusztowych, to – zgodnie z zaleceniami unijnymi – co najmniej połowa podłogi owczarni musi pozostać stała (nie ażurowa).

Dla potrzeb produkcji ekologicznej preferowany jest system pastwiskowy (pastwiskowo-alkierzowy), w którym zwierzęta w okresie wegetacyjnym runi bytują na pastwiskach, a okresie zimowym – w owczarni. Pastwiska powinny być wyposażone w wiaty, stanowiące ochronę przed niesprzyjającymi warunkami atmosferycznymi. Zwierzęta muszą mieć zapew-

niony stały dostęp do wody, a jej ujęcia powinny być chronione przed ich bezpośrednim dostępem.

Ekologiczny chów owiec nie jest możliwy w oderwaniu od ziemi i arealu upraw. Żywienie zwierząt powinno być zasadniczo realizowane paszami wytworzonymi właśnie z tej powierzchni. Samowystarczalność pod względem bazy paszowej jest jednym z czynników decydujących o autonomii takiego gospodarstwa. Zwierzęta powinny być tu żywione produktami wyłącznie ekologicznymi, pochodzącymi z własnego, bądź innego certyfikowanego gospodarstwa. Mając na uwadze fakt, że pomimo dynamicznego rozwoju w Polsce nadal spotyka się stosunkowo niewiele tego typu gospodarstw, producent powinien w zasadzie korzystać z własnej bazy paszowej. Dopuszczalne jest jedno odstępstwo od powyższego zalecenia. Mianowicie, w żywieniu owiec można stosować pasze pochodzące z gospodarstw konwencjonalnych w ilości nie przekraczającej 10% suchej masy skarmianych pasz ogółem, a ich dzienny udział nie może przekroczyć 25% suchej masy dawki. W dziennej dawce pasz treściwych podawanych zwierzętom dopuszcza się maksymalnie 20% udziału pasz pochodzących z gospodarstwa nie certyfikowanego.

Podstawę żywienia owiec w gospodarstwie ekologicznym powinna stanowić zielonka pastwiskowa. Jest ona najbardziej naturalną paszą dla przeżuwaczy, a sam pobyt owiec na pastwisku stwarza bardzo dobre warunki dla ich dobrostanu. Ponadto, zwierzęta powinny otrzymywać pasze objętościowe, takie jak: siano, sianokiszonka, kiszonka, rośliny okopowe, które powinny stanowić minimum 60% suchej masy całorocznej diety oraz pasze treściwe: zboża i mieszanki treściwe pochodzące z gospodarstwa lub z produkcji ekologicznej innego gospodarstwa, w ilości nie przekraczającej 40% suchej masy wszystkich skarmionych pasz. W ekologicznym żywieniu owiec obowiązuje zakaz stosowania między innymi antybiotyków, syntetycznych witamin i stymulatorów wzrostu.

Zarówno w profilaktyce jak i w leczeniu, o ile nie występuje zagrożenie nagłego rozwoju i eskalacji choroby lub śmierci, w pierwszej kolejności wymagane jest stosowanie leków o pochodzeniu naturalnym – tj. preparatów ziołowych i homeopatycznych – które nie powodują działań ubocznych i nie wymagają stosowania

okresu karencji na pozyskiwaną żywność. Profilaktycznie można podawać probiotyki – mikroorganizmy naturalnie bytujące w organizmie zwierzęcia, ograniczające występowanie zaburzeń od strony układu trawiennego i o działaniu wzmacniającym układ odpornościowy. Należy podkreślić, że kuracja w oparciu o naturalne preparaty lecznicze jest zazwyczaj procesem długotrwałym i daje pożądany efekt dopiero po upływie pewnego okresu czasu. Dlatego też, w przypadku bezpośredniego zagrożenia życia zwierzęcia producent jest zobowiązany do zastosowania

wszystkich procedur zgodnych z zasadami klasycznego postępowania weterynaryjnego.

Ekologiczny chów owiec nie musi cechować się mniejszą efektywnością produkcji w porównaniu z chowem klasycznym. Wręcz przeciwnie, wysoka jakość środowiska bytowania zwierząt, odpowiednia obsługa oraz zapewnienie wszystkich pozostałych elementów dobrostanu skutkują ich dobrą kondycją i produktywnością, nie wspominając o biobezpieczeństwie, jakości i wartości rynkowej pozyskanych produktów.

ECOLOGICAL ASPECTS OF SHEEP BREEDING

Summary

The effectiveness of sheep breeding in Poland can be increased by implementing low-input production methods, which enable production costs, in particular feed costs to be reduced by promoting ecological sheep farming based on the use of permanent grasslands.

The high concentration of animals, characteristic of commercial livestock production systems, creates problems with waste management, contaminates the air with ammonia, hydrogen sulphide and methane, while inducing health problems in overly congested and stressed animals. The susceptibility of animals to epizooties makes it necessary to use pharmaceuticals and, when appropriate waiting periods are not met, has an effect on the quality of the products obtained.

Ecological production is closely connected with soil, with interrelations between soil and plants, plants and animals, and animals and soil that are maintained on farms. Considering the degree of development, profile and production methods, Polish sheep farming is particularly suited for this type of activity.

Polska owca górská (fot. W. Puchalski)
Polish Mountain Sheep (photo W. Puchalski)